

RELAȚIILE ROMÂNNO-BRITANICE, 1905-1929

Establishmentul românesc pe masa de lucru
a Foreign Office-ului

CUVÂNT-ÎNAINTE
de Dumitru Preda

2024

ABREVIERI	4
CUVÂNT-ÎNAINTE de Dumitru Preda	7
INTRODUCERE	19
METODOLOGIA FOLOSITĂ	31
CAPITOLUL I • EVOLUȚIA CONTACTELOR ANGLO-ROMÂNE (1905-1914)	37
1. Marea Britanie și România în contextul general al relațiilor internaționale. Sfârșitul secolului XIX, începutul secolului XX	37
1.1. Raporturile anglo-române înainte și după anul 1905	49
1.2. Viziunea diplomaților britanici de la București cu privire la raporturile militare ale României cu Puterile Centrale și asupra armatei române	60
2. O nouă abordare a diplomației britanice	77
2.1. Viziunea diplomației britanice cu privire la problema minorităților aromâne din Macedonia și grecești din România	77
2.2. Chestiunea minorității israelite în cadrul raporturilor diplomatice anglo-române (1905-1911)	117
3. Relațiile româno-britanice în contextul războaielor balcanice	143

CAPITOLUL II • TRANZIȚIA

RELĂȚIILOR ANGLO-ROMĂNE DE LA DELIMITARE, LA ALIANȚĂ (1914-1920)	163
1. Contacte româno-britanice în perioada neutralității	163
2. Marea Britanie și înzestrarea armatei române în timpul Primului Război Mondial	185
3. Lupta pentru câștigarea influenței britanice la Conferința de Pace. Propaganda la Foreign Office	206

CAPITOLUL III • UN DRUM FOARTE ANEVOIOS.

RELĂȚIILE ANGLO-ROMĂNE (1921-1929)	283
1. Trei șanse ratate, dar și un succes pentru relațiile anglo-române	289
2. Minoritățile etnice și religioase din Transilvania în relațiile dintre Marea Britanie și România	337
3. O reșezare a relațiilor anglo-române (1925-1929)	379
CONCLUZII	415
ANEXE	423
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ	429

INTRODUCERE

Lucrarea de față a luat naștere datorită unei investigații personale care a ajuns la concluzia că, în ciuda unei istoriografii relativ bogate ce a tratat raporturile bilaterale anglo-române, direct sau indirect, nu avem încă un studiu temeinic care să analizeze relația dintre România și Marea Britanie, la începutul secolului XX – înainte și după Primul Război Mondial – fundamentat pe cercetarea fondurilor de arhivă britanice, multe dintre ele necunoscute încă cercetătorilor români, chiar dacă o parte dintre ele pot fi regăsite în cadrul fondului „Microfilme Anglia”, aflat în inventarul Arhivelor Naționale ale României, din București.

Lucrarea este continuarea firească a lucrărilor de licență și disertație pe care le-am susținut în cadrul celor două cicluri – licență și master – absolvite în cadrul Facultății de Istorie, Universitatea din București, ce au avut titlurile *O cronologie a relațiilor britano-române, 1906-1913* și *Realități românești în viziunea diplomaților britanici de la București, 1906-1914*, fiind o completare la o scară mult mai largă a acestora. Demersul științific de față se dorește a fi un instrument util pentru toți cei care doresc să aprofundeze cadrul bilateral de dezvoltare al relațiilor dintre un stat mic – România –, plasat la periferia sistemului european și o Mare Putere – Marea Britanie –, determinată să renunțe la izolaționismul său insular, dar încă nepregătită să ofere asigurări concrete privind abandonarea politicii sale externe tradiționale.

Pentru perioada abordată au fost editate foarte puține documente relevante – indiferent dacă ele provin din arhivele românești sau britanice –, fapt surprinzător dacă privim în urmă și observăm o

istoriografie, spunem noi bogată, ce ne arată că preocuparea pentru studierea relațiilor bilaterale și evoluția lor a fost una stăruitoare atât pentru partea română, cât și pentru cea britanică.

Dacă privim retrospectiv, putem spune că cel care a deschis drumul cercetărilor referitoare la relațiile dintre spațiul românesc și regatul Angliei a fost Paul Cernovodeanu, care împreună cu Ludovic Demény a realizat monografia *Relațiile politice ale Angliei cu Moldova, Țara Românească și Transilvania în secolele XVI-XVII*¹. Ulterior, tot Paul Cernovodeanu a realizat un studiu amplu al comerțului britanic în Principate în lucrarea sa de doctorat, *England's Trade Policy in the Levant and Her Exchange of Goods with the Romanian Countries under the Latter Stuarts (1660-1714)*². Același autor publică *Relațiile comerciale româno-engleze în contextul politicii orientale a Marii Britanii (1803-1878)*³, un studiu care acoperă intervalul de timp ce a debutat cu înființarea la București a Consulatului Marii Britanii, în anul 1803 și se încheie cu momentul Congresului de la Berlin din anul 1878, unde România și-a adjudecat independența, condiționată fiind de modificarea articolului 7 din Constituție și de reglementarea unor diferende comerciale cu un grup de investitori germani, ce au concesionat rețeaua feroviară Roman – București – Vârciorova. Lucrarea sa este una de mare amploare, reușind să studieze chiar în arhivele britanice, între care și Arhiva Ministerului Afacerilor Externe al Marii Britanii (The National Archives, fondul „Foreign Office”).

¹ Paul Cernovodeanu, Ludovic Demény, *Relațiile politice ale Angliei cu Moldova, Țara Românească și Transilvania în secolele XVI-XVII*, Editura Academiei Române, București, 1974.

² Paul Cernovodeanu, *England's Trade Policy in the Levant and Her Exchange of Goods with the Romanian Countries under the Latter Stuarts (1660-1714)*, Publishing House of the Academy of the Socialist Republic of Romania, București, 1972.

³ Idem, *Relațiile comerciale româno-engleze în contextul politicii orientale a Marii Britanii (1803-1878)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986.

Beatrice Marinescu a fost un alt cercetător care a abordat subiectul relațiilor anglo-române publicând *Romanian-British Political Relations 1848-1877*⁴, o lucrare ce acoperă perioada anilor revoluției de la 1848 până la proclamarea independenței de stat a României la 9 mai 1877, încheindu-se odată cu faza de debut a războiului ruso-româno-turc, 1877-1878.

Nicolae Iorga a alcătuit la rândul său o monografie a relațiilor dintre Anglia și România, *Histoire des relations anglo-roumaines*⁵, elaborată în 1917, ce face referire la perioada secolelor XIV-XIX.

Andrei Alexandru Căpușan, prin teza sa de doctorat *Evoluția relațiilor româno-britanice 1876-1886*⁶, susținută în anul 1996 (publicată în două volume, primul volum făcând referire la anii 1876-1880), a realizat o analiză minuțioasă cu privire la raporturile româno-britanice. Autorul s-a folosit de fondul de microfilme existent la Arhivele Naționale ale României, ce conține rapoartele diplomaților britanici la București, majoritatea dintre ele avându-l ca autor pe Arthur White, consul general în perioada mai 1878 – februarie 1880, precum și ministru plenipotențiar al Marii Britanii la București, în intervalul februarie 1880 – noiembrie 1886. Accesul la arhivele britanice a conferit o mai mare substanțialitate demersului său științific. Lucrarea tratează pe larg debutul relațiilor româno-britanice, pornind chiar din perioada medievală, alocând două capitole consistente evoluției relațiilor bilaterale, înainte de a se ocupa efectiv de perioada abordată de teza sa. A precizat clar obiectivele Angliei și ale României cu privire la relațiile reciproce, în primul rând interesele (în majoritate economice ale Angliei), dar și evoluția situației politice din zonă, cu o Românie situată între

⁴ Beatrice Marinescu, *Romanian-British Political Relations 1848-1877*, Editura Academiei Române, București, 1983.

⁵ Nicolae Iorga, *Histoire des relations anglo-roumaines*, Impr. de l'État, Jassy, 1917.

⁶ Andrei Alexandru Căpușan, *Evoluția relațiilor româno-britanice (1876-1886)*, Editura Albatros, București, 2003.

Imperiul Austro-Ungar și Imperiul Țarist, care încerca să-și mențină integritatea teritorială, precum și independența atât de greu câștigată. Autorul nu s-a limitat la obiectivele diplomației românești, prezentând politica externă a Angliei cu privire la problemele de pe continentul european, atât în partea sa occidentală, cât și în partea sa orientală.

Andrei Căpușan a prezentat lupta României pentru recunoașterea independenței, politica Angliei, precum și ridicarea Consulatului general de la București la rangul de Legație condusă de trimiși extraordinari și miniștri plenipotențieri. În partea a doua a lucrării este prezentată situația generală a României, precum și aderarea sa la Tripla Alianță (1883), menționând că unul dintre motivele aderării a fost neîncrederea în Rusia, mai ales după raptul Basarabiei de Sud. Lucrarea explică viziunea diplomaților englezi asupra politicii externe a României în intervalul amintit. Finalul a fost dedicat relațiilor comerciale dintre România și Marea Britanie, cu referiri la opiniile lui Paul Cernovodeanu, incluzând aportul propriu cu date noi referitoare la această temă (referiri atât la tratatul comercial anglo-român din aprilie 1880, cât și la actul adițional al convenției comerciale din 5 aprilie 1880 – noiembrie 1886). Lucrarea atinge practic toate nivelurile de interferență politică, economică și culturală existente pentru această perioadă.

O altă lucrare care urmărește evoluția raporturilor româno-britanice este teza de doctorat a lui Constantin Ardeleanu, *Evoluția intereselor economice și politice britanice la gurile Dunării (1829-1914)*⁷. În conținutul său sunt prezentate importanța Dunării pentru comerțul european, precum și implicațiile politice care decurg de aici. Chiar dacă este centrată pe evoluția intereselor economice britanice la Dunăre, lucrarea reprezintă un demers științific solid, care nu trebuie să lipsească din bibliografia oricărui

⁷ Constantin Ardeleanu, *Evoluția intereselor economice și politice britanice la gurile Dunării (1829-1914)*, Editura Istros, Brăila, 2008.

studiu care face referire la relațiile comerciale anglo-române. Pentru a-și fundamenta lucrarea, s-a folosit de lucrările existente în bibliotecile din România, precum și de fondul de la Arhivele Naționale Galați.

Colecția de documente *Diplomați englezi în România, 1881-1914*⁸, alcătuită de Sorin Liviu Damean, poate să fie un instrument de lucru bun, fiind singura lucrare care a reunit o mică parte dintre documentele prezente pe rolele deținute de Arhivele Naționale ale României, din București, în colecția de *Microfilme*. Chiar dacă abordează o perioadă de 33 de ani, ea conține doar 210 documente britanice, iar pentru perioada 1911-1914 a fost reperat și publicat doar un singur document.

Un istoric de prestigiu care și-a pus amprenta pe studierea raporturilor bilaterale dintre România și Marea Britanie a fost Valeriu Florin Dobrinescu. Una dintre lucrările sale de referință a fost *Relații româno-engleze (1914-1933)*⁹. Această lucrare poate fi considerată drept o adevărată deschizătoare de drumuri în problematica relațiilor anglo-române, în perioada ce a debutat odată cu Primul Război Mondial. Autorul a reușit să prezinte într-un mod sintetic, și în același timp într-un cadru analitic, raporturile politico-diplomatice din anii Marelui Război, contactele dintre Marea Britanie și România la Conferința de Pace de la Paris, dar și evoluția relațiilor anglo-române între anii 1921 și 1932. Dobrinescu și-a continuat cercetările publicând *Anglia și România între anii 1939 – 1947*¹⁰.

La începutul anilor 2000, Tiberiu Velter a încercat să completeze cercetările lui Dobrinescu, în teza sa de doctorat *Relații*

⁸ Sorin Liviu Damean, *Diplomați englezi în România 1881-1914*, Editura Universitaria, Craiova, 2009.

⁹ Valeriu Florin Dobrinescu, *Relații româno-engleze (1914-1933)*, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 1986.

¹⁰ Idem, *Anglia și România între anii 1939 – 1947*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1992.

româno-britanice între anii 1914-1924¹¹. Autorul a avut acces la arhiva *Cabinet Office*-ului, publicată online pe site-ul Arhivelor Naționale britanice, reușind să aducă un plus important cercetării relațiilor anglo-române. Valentin-Ioan Fușcan a pus la rândul său o piatră importantă în cunoașterea obiectivelor diplomației britanice în zona Europei de Sud-Est și a Peninsulei Balcanice în perioada Primului Război Mondial, în teza sa de doctorat *Albionul în căutare de aliați 1914 – 1918*¹², folosind cu precădere documentele emise de *Cabinet Office*, digitalizate de arhivele britanice pe site-ul instituției. Marusia Cîrstea, prin lucrarea *Relații economice româno-britanice (1919-1939). Studii și documente*¹³, a reușit să illustreze evoluția raporturilor bilaterale la nivel economic, financiar și comercial, în cadrul perioadei de timp analizate.

Pentru perioada celui de-Al Doilea Război Mondial, lucrarea elaborată de profesorul Mihai Retegan, *Povestea unei trădări*¹⁴, reprezintă un excelent instrument de lucru pentru cei care vor să înțeleagă mecanismele de abordare ale diplomației britanice cu privire la viitorul postbelic al României.

În elaborarea lucrării de față, rolul dominant în expunerea generală l-au avut documentele inedite aflate în arhivele din țară și cele din fondurile găzduite de The National Archives, de la Kew.

La Arhivele Naționale ale României din București au fost studiate documentele aflate pe microfilme, care constau în rapoarte și telegrame referitoare la activitatea Legației de la București, privind activitatea politico-diplomatică a ministerului britanic din

¹¹ Tiberiu Velter, *Relațiile româno-britanice între anii 1914 – 1924*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000.

¹² Valentin-Ioan Fușcan, *Albionul în căutare de aliați 1914 – 1918*, Editura Militară, București, 2014.

¹³ Marusia Cîrstea, *Relații economice româno-britanice (1919-1939). Studii și documente*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2013.

¹⁴ Mihai Retegan, *Povestea unei trădări*, Editura Rao, București, 2009.

România. S-au consultat peste 22 de role din colecția de microfilme (însușind un număr aproximativ de 5.000 de cadre), care acoperă perioada de cercetare.

Din fondurile Arhivei Ministerului Afacerilor Externe al României au fost cercetate dosarele privind *Problema 21. 1878-1913. Rapoarte politice de la reprezentanțele diplomatice ale României în străinătate, Problema 33, Problema E1 și E2* (Primul Război Mondial), *Problema 77* (personalul MAE), precum și fondul *Londra*. La Arhivele Militare Române din București au fost studiate fondurile Marelui Cartier General, precum și fondurile Direcției a VIII-a Armament.

În perioada mai 2013 – august 2013, în cadrul unui efort personal la sediul National Archives, din Kew (Londra), am cercetat fondurile de arhivă britanice relevante pentru cercetarea de față. Au fost consultate dosarele de arhivă ale Foreign Office-ului pentru perioada 1905 – 1929, însușind un număr de 249 de dosare. În aceeași perioadă au fost consultate dosare aparținând „Home Office”, „War Office, Armed Forces, Judge Advocate General, and related bodies”, „Ministry of Munitions and successors”, „Admiralty, Navy, Royal Marines, and Coastguard”, „Board of Trade and successors”, „HM Treasury” și „Air Ministry and Royal Air Force records”.

Lucrarea de față nu putea să fie completă fără consultarea unei bibliografii adecvate care să ne permită înțelegerea realităților politico-diplomatice specifice perioadei. Dintre acestea amintim doar *Studies in Diplomacy and Statecraft*¹⁵, a lui G.P. Gooch, *The Sleepwalkers*¹⁶, elaborată de Christopher Clark, studiul lui A.J.P. Taylor, *The Struggle for Mastery in Europe 1848-1918*¹⁷, dar și lucrările lui R.W. Seton-Watson cu privire la spațiul sud-estic

¹⁵ G.P. Gooch, *Studies in Diplomacy and Statecraft*, Bishop & Sons, Photo-Litho Printers, Edinburgh, 1942.

¹⁶ Christopher Clark, *The Sleepwalkers*, Editura HarperCollins, London, 2013.

¹⁷ A.J.P. Taylor, *The Struggle for Mastery in Europe 1848-1918*, Oxford, 1954.

europăean, printre care și studiul de sinteză *A History of the Roumanians from Roman Times to the Completion of Unity*¹⁸. Seton-Watson a fost un cercetător familiarizat cu problemele României, vizitând în mai multe rânduri țara noastră. Totodată au fost consultate jurnalele și memoriile personalităților străine care și-au pus amprenta asupra perioadei. Dintre acestea amintim pe cele ale lui David Lloyd George, Edward Grey, Raymond Poincaré și André Tardieu.

Tema lucrării a fost aleasă deoarece lipsea o analiză grupată pe o perioadă relativ mare de timp, de peste 20 de ani, care să ne prezinte dezvoltarea și mai ales transformările relațiilor politice și diplomatice dintre România și Marea Britanie. Intervalul de timp abordat, 1905 – 1929, ne-a permis să ajungem la trasarea unor concluzii clare cu privire la raporturile anglo-române. Nu este mai puțin adevărat că am fost influențați în demararea acestui demers științific de abundența documentelor inedite, prezente în fondurile Arhivelor Naționale ale României, în colecția de *Microfilme Anglia*. Documentele Legației britanice de la București ne-au reflectat viziunea britanică asupra evoluției politice, economice și diplomatice din România începutului de secol XX. Mai departe, accesul la fondurile din The National Archives din Londra ne-a permis să aprofundăm cercetarea noastră și să observăm necesitatea unei schimbări în optica istoriografică română cu privire la relațiile anglo-române, de la începutul secolului XX, până la finalul anilor '20.

Cadrul temporal abordat, 1905-1929, poate părea la prima vedere nepotrivit, mai ales că pătrunde în două epoci istorice diferite, perioada modernă – ce se încheie în 1918 – și perioada contemporană. Disjunctia aceasta a lucrării poate să reprezinte un minus, poate chiar o falie de netrecut în viziunea unor cercetători, dar am transformat această controversă într-un avantaj, deoarece

¹⁸ R.W. Seton-Watson, *A History of the Roumanians from Roman Times to the Completion of Unity*, Cambridge, 1934.

ne-a permis să observăm și să comparăm evoluția relațiilor politice, diplomatice și economice între perioada care a precedat Primul Război Mondial și perioada care i-a succedat.

De ce a fost fixat anul 1905 pentru debutul demersului nostru științific? Raporturile anglo-române, în anul 1905, se aflau într-un punct critic. Dacă în anul 1899 Marea Britanie era principalul partener comercial al României, în 1904 aceasta nu se mai afla nici măcar pe podium. Din punct de vedere politic, chestiunea este și mai simplă, deoarece pentru cei de la Foreign Office nu prezenta niciun interes un stat mic aflat la Porțile Europei, prins în cleștele reprezentat de competiția pentru influență și dominație dintre Rusia și Austria-Ungaria. Anul 1905 a adus un suflu nou care părea să schimbe această situație din două motive: semnarea tratatului comercial bilateral și numirea unui nou conducător al diplomației britanice de la București, Conyngham Greene, un diplomat cu experiență, care a făcut toate eforturile posibile pentru a schimba atitudinea și percepția Londrei privind importanța României, cel puțin cu privire la Europa de Sud-Est și Peninsula Balcanică.

De ce 1929? Principala preocupare a diplomației britanice cu privire la statele mici din zona Europei de Sud-Est și a Balcanilor era menținerea *statu-quo*-ului, trasat prin hotărârile tratatelor de pace semnate la Paris. Situația era îngrijorătoare deoarece la nivelul Foreign Office-ului nu se știa ce se putea face în cazul în care un stat revizionist puternic precum Rusia Sovietică decidea să își argumenteze punctul de vedere împotriva României cu puterea armelor. Sigur, exista acum Liga Națiunilor, dar guvernul britanic nu avea prea multă încredere în acest organism. Semnarea Pactului Litvinov în anul 1929, document de inspirație locarniană, a asigurat cel puțin teoretic pacea în Europa de Est și a calmat temerile Londrei cu privire la posibilitatea stânjenitoare de a lua o decizie privind o eventuală atitudine în cazul unui conflict româno-rus. La aceasta s-a adăugat și un factor ce privea strict politica internă a României: schimbarea guvernării liberale cu un guvern format din membri ai Partidului Național Țărănesc (PNȚ), condus de Iuliu Maniu, la

sfârșitul anului 1928. Guvernul englez a perceput în mod pozitiv schimbarea cabinetului de la București, deoarece programul politic și economic protectionist susținut și creat de Ionel Brătianu, și mai apoi de Vintilă Brătianu, a exasperat cercurile politice și mai ales economice de pe malurile Tamisei și a dus la o degradare vizibilă a relațiilor dintre cele două țări.

Miniștrii britanici care au activat la București în perioada studiată au fost Conyngham Greene (1905-1911), după care a urmat o perioadă de interimat asigurat de funcționarii inferiori ai Legației (ianuarie-noiembrie 1911), apoi Walter Townley (1911-1912), George Head Barclay (1912-1920), Herbert Dering (1920-1926) și Robert Greg (1926-1929). Dintre miniștrii români care au activat în postul de la Londra îi amintim pe A.C. Catargi, Nicolae Mișu și Nicolae Titulescu. Cel din urmă a fost și cel mai important dintre ei deoarece, după mărturia celor de la Foreign Office, a fost primul român ce a înțeles cu adevărat ce înseamnă Londra și Marea Britanie.

Obiectivele lucrării pot fi structurate cronologic, așa cum a și fost împărțită lucrarea de față. Primul capitol, referitor la perioada 1905-1914, ne va înfățișa pentru început interesul eminent redus al Marii Britanii pentru România și problemele din regiune, observându-se o poziție, mai degrabă, de observator pasiv a diplomației engleze cu privire la această zonă. Vom arăta că a fost nevoie de evenimente de forță precum conflictul diplomatic româno-elen (1906-1911), revolta țăranilor de la 1907 și implicațiile ei în chestiunile minorității evreiești, dar și războaiele balcanice, pentru ca cei din Downing Street 10 să iasă din letargia autoimpusă și să abordeze cu mai mult interes problematica ce făcea referire la regatul român.

Capitolul II, plasat în intervalul 1914-1920, ne va demonstra că Marea Britanie, chiar dacă s-a arătat interesată de intrarea României în război alături de Antanta, nu s-a implicat activ în cursul negocierilor, preferând să lase conducerea tratativilor în mâinile reprezentanților francezi și ruși. După intrarea în război de partea Triplei Înțelegeri, în august 1916, vom urmări demersurile guvernului

român pentru a obține armament modern britanic, care să permită continuarea efortului său de război, precum și atitudinea guvernului britanic cu privire la această chestiune. Ultima parte a capitolului II am dedicat-o poziției Marii Britanii la Conferința de Pace de la Paris, urmărind propaganda și eforturile făcute pe lângă guvernul și diplomația britanică de actorii direct implicați în problema realizării și recunoașterii României Mari.

Ultimul capitol, referitor la perioada 1921-1929, ne va arăta eforturile Foreign Office-ului pentru stabilirea unei conexiuni politice între România și Marea Britanie, prin detașarea unei misiuni navale la București, sprijinul direct pentru reprezentanții diferitelor firme interesate să investească în industria de armament din România, dar și momentul Genova 1922, când diplomația de la Londra s-a comportat ca un aliat loial al cauzei românești. Vom vedea poziția Foreign Office-ului cu privire la problema minorității maghiare și acțiunile Londrei în această chestiune. În final, vom remarca faptul că liderii diplomației britanice au preferat ca, după anul 1925, să se detașeze, plasându-se într-o poziție de observatori ai politicii externe de la București. Semnatari ai pactului de la Locarno, britanicii priveau îngrijorați la politica externă a Franței, Italiei și Uniunii Sovietice, care prin mișcărilor lor păreau că reinterpretează sau chiar ocolesc spiritul locarnian în chestiunile ce priveau Peninsula Balcanică și Europa de Sud-Est.

După cum aminteam anterior, perioada abordată este dominată de profunda transformare a continentului european după Conferința de Pace de la Paris. În ciuda acestui moment de referință, relațiile anglo-române au fost dominate de multe ori de un dezinteres moștenit din perioada ce a precedat Marele Război, care a lăsat urme adânci pentru evoluția raporturilor bilaterale, după încheierea acestuia. Chiar dacă nu voia să se întoarcă la izolaționism, Marea Britanie nu își mai putea lua angajamente politice vizavi de continentul european, fapt ce a descurajat diplomația română și a îndreptat-o spre o colaborare tradițională cu Franța, și mai târziu cu Italia, din rândul Marilor Puteri. Din nefericire, conducătorii români